

Pálvölgyi Balázs

Franciaország alkotmányos kalandjai

SUR, Serge: *Les aventures constitutionnelles de la France*
Paris, 2020. Sorbonne Université Presses, 443 p.
ISBN 9791023106831

Serge Sur (1944) akadémikus, a párizsi Université Panthéon-Assas Paris II professor emeritusának eddigi munkássága csak áttételesen kapcsolódott az alkotmánytörténet területéhez. A tudományos világon kívül a nemzetközi jog, illetve nemzetközi kapcsolatok területén és a diplomácia világában eltöltött gazdag életút, amelyet olyan állomások jelentettek, mint az UNIDIR (ENSZ Leszerelési Kutatóintézete) igazgatóhelyettesi megbízatása, az Algériában, Beninben, Mauritániában, illetve Vietnámban végzett missziók, a *Questions internationales* folyóirat megalapítása, az ENSZ főtitkára melletti külsős szakértői tagsága, vagy a hágai Nemzetközi Bíróság *ad hoc* bírójaként végzett munkája. Publikációi sorában azonban egy ennél még szélesebb érdeklődésű, a gyakorlati problémákkal és az elméleti kérdésekkel egyaránt foglalkozó szerző nyilvánul meg. Ennek a nyitottságnak egyfajta lenyomata a közreműködésével létrejött, nemzetközi kapcsolatok kutatásával és elemzésével foglalkozó Centre Thucydide, amelynek 2020-ig igazgatója is volt, s ahol számos más tudományterületen aktív kutatóval, történésszel, földrajztudóssal dolgozott együtt.

2020-as, Franciaország alkotmányairól szóló munkája illeszkedik ehhez a gazdag pályáivhoz. A vaskos, 443 oldalas kötet célja nem elsősorban alkotmánytörténeti elemzés, még kevésbé a francia történelem számos alkotmánya közül egy vagy több összehasonlítása, hanem sokkal inkább a jelen Franciaországa, az Ötödik Köztársaság alkotmányos rendszerének megértése. Ehhez pedig, úgy tűnik, mégiscsak a történelem tanulmányozásán keresztül vezet az út. A három nagy fejezetre osztott mű mintegy kétharmadában kronologikus narratívát látunk. A jól átlátható alfejezetekkel operáló szerző két fejezetben biztos kézzel, gazdag, olvasmányos stílusban vezeti végig az olvasót 1789 eseményeitől kezdve Emmanuel Macron első elnökségéig (2017–2022). Ráhagyatkozik ugyan az olvasó alapos tájékozottságára mind a francia történelem távolabbi, mind a jelen-múlt politikai fordulatait illetően, de ez mit sem csorbitja érdemeit. Az események mögött ugyanis a rendezőelvet, a vezérfonalat keresi, igyekezve megragadni az utókor szemében nem is olyan ritkán kaotikusnak tetsző (alkotmány)történelmi fordulatok és mérföldkövek sorának mélyebb logikáját.

Az 1791-től 1958-ig tartó korszak éppen ezért összefoglalóan: „az alkotmányos instabilitás 170 éve” címkét

kapta. Elsőre meghökkentő, de ettől még igaz. A szerző álláspontja szerint 1791-től mintegy 15 rendszer követte egymást. Ez a nagy szám köszönhető az önmagában is rendkívüli, átmenetinek tekinthető rövidebb időszakoknak. Ilyen volt például az 1944 és 1946 közötti, öt szakaszból álló időszak is: Vichy, átmeneti kormány, első, majd második alkotmányozási időszak, végül a Negyedik Köztársaság. Az instabilitást erősítő tényezők között ott sorakoznak a jól ismert történelmi események, a végtelennek tűnő koalíciós háborúk hatása, a párizsi utcák türelmetlensége, de ott van az egyes alkotmányok kiegyensúlyozatlansága is. Az inga folyamatosan mozgásban van, az egyes hatalmi ágak, a kormányzás mikéntje, a szuverenitás kérdései jelennek meg, kapnak eltérő módon hangsúlyt az alkotmányok sorában.

A Negyedik Köztársaság végével lezárt első fejezetet követően, a következő nagy egységben, az Ötödik Köztársaságot, vagyis Franciaország 1958 óta jelen korunkig tartó fejlődését vizsgálja, de itt már különböző módszerekkel. Természetesen nem veti el a történelmi elemzést, hiszen az Ötödik Köztársaság alkotmányos rendszere sem érthető meg a történelmi körülmények ismerete nélkül, így sort kerít az új alkotmányhoz vezető lépések tárgyalására. Közel hozza az abban részt vállaló személyiségeket de Gaulle-tól Michel Debrén át Raymond Janot-ig, és lényegre törően vázolja az új alkotmány, egyben az új köztársaság létrejöttének politikai körülményeit. A kötetre mindvégig jellemző könnyed közvetlenséggel, találóan egy Janot-nak tulajdonított idézettel adja meg a jelenkorba hajló történet felütését: „Az 1946-os alkotmányt jogászprofesszorok készítették elő: koherens volt ugyan, de nem működött. Az 1958-as államtanácsosok műve, inkoherens, de működik.” Ettől kezdve viszont kilép a kronologikus-történelmi keretek közül, és sokkal határozottabban lép az analízis terepére: az alkotmány különböző szellemi építőelemeit veszi sorra. Kiindulópontja, hogy az Ötödik Köztársaság alkotmánya különböző modelleket, a francia alkotmányok szellemiségének egyes, 1791-től megfigyelhető elemeit ötvözi. Ezt a logikát követve tárgyalja a monarchikus, parlamentáris és a referendumokhoz kapcsolódó hagyományokat és elemeket, majd pedig, „az alkotmány mint folyamat” címszó alatt veszi sorra az Ötödik Köztársaság alkotmányának változásait. A fejezet záró részében az egyes elnökök, elnöki ciklusok karakterét de Gaulle népszavazásokkal kövezett elnökségétől Macron „viharos” első elnökségéig tárja föl.

A harmadik fejezetben a szerző nem másra vállalkozik, mint a francia alkotmányok sorának, fejlődési ívének, karaktereinek átfogó értékelésére, nem kerülve meg a vitás kérdések terepét sem. Egy-egy szempont szerint ad metaszeteket az 1791 óta tartó történet állomásairól. Visszatér az instabilitás, végeredményben az egyes alkotmányok törekvésének kérdéséhez. Az okokat a rosszul megalkotott vagy a megreformálhatatlan alkotmányokban éppúgy látta, mint a széles körű elfogadás hiányában vagy a nem jól működő kormányzatban. Elemzi az alkotmányok szellemi alapjait és modelljeit éppúgy, mint az alkotmányok kidolgozottságát, terjedelmét, hogy végül megérkezzen intéz-

ményei megszilárdulásának vizsgálatához, bemutatva az egyes elemek történelmi fejlődését is. Végül pedig a nagy kérdések és viták, vagyis a jelen és a jövő következnek. Olyan kérdések többek között, mint a népszavazás intézményének jövője, milyen alkotmányos következményei lehetnek a járványügyi védekezésnek, vagy éppen milyen hatással bír a nemzetközi bíróságok működése a nemzeti intézményekre.

Végül milyen következtetésekre jut a szerző? Az instabilitást alapvetően az ideológiai, politikai, szociális és nemzetközi konfliktusoknak és feszültségeknek tulajdo-

nítja, amelyek a forradalom időszakától voltaképpen a 21. századig folytatódtak, illetve fennálltak. A francia alkotmányok többsége pedig – ahogy történetük is bizonyítja – nem volt képes sem ezeket eltüntetni, sem pedig úrrá lenni rajtuk. Ennek köszönhetőek a rövid ciklusok, az újabb és újabb kísérletek. Ami a jelenkort illeti, Serge Sur meglehetősen kritikusan látja a politikai elit, különösen a pártok tevékenységét, s aggódik a tágabb értelemben vett közéletben tapasztalható negatív folyamatok miatt, minthogy végső soron ezek azok, amelyek az alkotmányok sorsát is meghatározzák.

